

MALMÖ HÖGSKOLA

idrottsforum.org/film

NORDIC SPORT SCIENCE FORUM - MAKING SENSE OF SPORTS

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 25 november 2009

Klicka här för utskriftsvänlig pdf-fil

Läs om fler sportfilmer på idrottsforum.org

Peter Dahlén om FAT CITY

Boxning och melankoli

Peter Dahlén

Institut for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen

Vid ingången till 1970-talet, efter 1960-talets sociala och kulturella omvälvningar och politiska uppvaknande, växer en ny typ av desillusionerad och samhällskritisk film fram i ett USA fortfarande fångat i rasmotsättningar och Vietnam-krigets mardröm. Det är filmer som präglas av våld och nihilism, ofta skildrad genom en manlig antihjältes öde. Detta kom även att prägla filmer med sport som ledande motiv. Dessa filmer skildrade ofta misslyckade figurer på samhällets baksida eller idrottsutövare som utnyttjades av en cynisk idrottsbransch.

Ett strålande exempel är boxningsfilmen *Fat City* (1972), i regi av John Huston (1906–1987). Filmens ironiska titel är hämtad från jazzslang och betyder "having it made" eller "being on easy street", "i smöret".^[1] John Hustons far var skådespelaren Walter Huston (1884–1950) och han är själv far till skådespelarna Anjelica Huston och Danny Huston. Familjen Huston var den första med Oscarsvinnare i tre generationer: Walter, John och Anjelica har alla vunnit Oscarstatyetter (nästa familj att lyckas med det var Francis Ford Coppolas).

John Huston gjorde sin regidebut 1941 med vad som skulle bli film noir-klassikern *The Maltese Falcon* (*Riddarfalken från Malta*), med Humphrey Bogart och Peter Lorre. Även pappa Walter Huston syns i en liten roll. År 1948 regisserade John sin pappa Walter i *The Treasure of the Sierra Madre* (*Sierra Madres skatt*), med Humphrey Bogart i huvudrollen. John Huston kom sedan att regissera filmer som *Key Largo* (1948) och *The African Queen* (1951), båda med Bogart, *The Asphalt Jungle* (1950) och *The Misfits* (1961), vilken blev såväl Marilyn Monroes som Clark Gables sista film. Huston gjorde även en film om Freud (1962) och psykoanalysens födelse.

John Huston var också själv skådespelare: det var han som gjorde rollen som den magnifikt onde Noah Cross i Roman Polanskis *Chinatown* (1974). Här spelade han mot Jack Nicholson som privatdeckare J.J. Gittes. Huston kom under slutet av sin filmkarriär att regissera Nicholson och dottern Anjelica Huston i den pastischfärgade gangstermelodramen *Prizzis heder* (*Prizzi's Honor*, 1985); detta efter att han gjort *Under vulkanen* (*Under the*

Volcano, 1984), med en sedvanligt briljant Albert Finney i huvudrollen som alkoholiserad brittisk konsul i södra Mexico.

Efter många år i exil, då han bland annat gjorde *Iguanans natt* (*The Night of the Iguana*, 1964) i Mexico, återvände Huston till USA 1972 för att göra *Fat City*. Detta blev hans stora återkomst till filmvärlden. Filmen premiärvisades vid filmfestivalen i Cannes 1972, där Huston fick stående ovationer av pressens folk, vilket inte tillhör vanligheterna.[2] Sveriges förste professor i filmvetenskap, Rune Waldekranz, skriver om filmen:

Huston hade fångats av *Leonard Gardners* roman med samma namn. Med en stark nostalgisk känsla men utan spår av sentimentalitet skildrade Huston i romanens anda två boxares schabbiga existens i en liten stad i södra Kalifornien. Han hade själv i sin oroliga ungdom prövat på proffsboxarens villkor. Boxningsfilmer var något av en genre i amerikansk film, men Huston avsåg på intet vis att integrera *Fat City* i den. Det var den svåra överlevnadskampen för de missanpassade och utslagna i USA som han här tecknade i mörka färger.[3]

Som framgår av citatet kunde John Huston sin boxningsmiljö. Som 16-åring såg han i september 1923, i New Yorks Polo Grounds, matchen mellan världsmästaren Jack Dempsey och utmanaren från Argentina, Luis Firpo, den förste från Latinamerika att gå en match om tungvikstiteln (Dempsey vann på K.O. i andra rondan). Huston blev fascinerad och tyckte det var utmärkt scenkonst. Han var själv också kalifornisk amatörmästare i lättvikt och hade en kort karriär som proffsboxare.

Filmens handling

Fat City är filmad i autentiska miljöer i Stockton, Kalifornien, och handlar om Billy Tully (Stacy Keach), en före detta boxare som driver omkring i tillvaron utan en fast punkt. Första gången vi ser honom ligger han ensam på ett sjaskigt hotell, i sällskap endast av cigaretter och alkohol. Innan har vi, inledningsvis, fått se autentiska bilder från stadens gator, kantade av ensamma och nedgångna män som konnoterar arbetslöshet och alkoholism. Filmen gör det klart att Billy är mycket nära att bli en av dem. Bilderna från gatan och Billys hotellrum ackompanjeras varsamt och melankoliskt av Kris Kristofferson som sjunger sin underbara "Help me make it through the night":

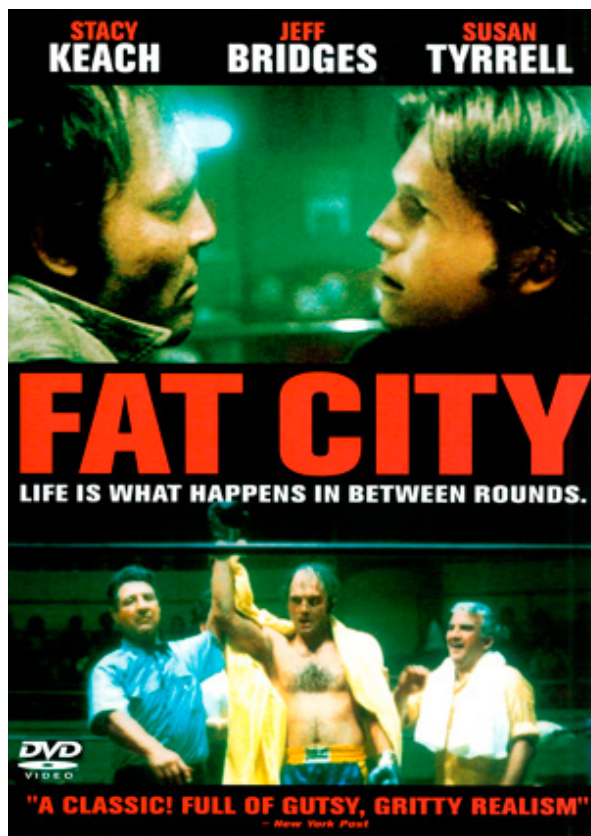
Take the ribbon from your hair
Shake it loose and let it fall
Lay it soft upon my skin
Like the shadows on the wall

Come and lay down by my side
Till the early morning light
All I'm takin' is your time
Help me make it through the night

I don't care what's right or wrong
I don't try to understand
Let the devil take tomorrow
Lord, tonight I need a friend

Yesterday is dead and gone
And tomorrow's out of sight
And it's sad to be alone
Help me make it through the night

Billy tar sig samman och uppsöker en träningslokal (ett gym) på YMCA (KFUM). Där möter han en ung man, Ernie (Jeff Bridges), som övar boxning. Vänskap uppstår snart mellan de två: den erfarna och slitne Billy och den unge, förhoppningsfulla Ernie, 18 år, som ännu inte gått någon match. Billy, som själv inte gått en match på ett och ett halvt år, berättar för Ernie att han på sin tid var så bra att ingen kunde träffa honom i ringen. Ernie berättar då att han faktiskt sett Billy gå en match. "Vann jag?", frågar Billy. "Nej", svarar Ernie. Billy ger i alla fall Ernie tipset att besöka hans gamla gym, Lido, och tränare, Ruben (Nicholas Colasanto). Ernie gör det och man ordnar snabbt en

amatörlicens åt honom.

Ruben och hans tränarkollega packar in Ernie och tre andra boxare från gymmet in i bilen för att, med stora förhoppningar, bege sig till en boxningsgala. Till sin förvåning presenteras Ernie som "Irish" av konferencieren.

Ernie: "I'm not Irish."

Ruben: "I just said it that way so they know you're white. It'll look great in the paper. Wave to the crowd."

Här finns alltså ett raspolitiskt tema: tränaren Ruben säger sig inte ha något emot svarta, men vill gärna, för att kunna tjäna mera pengar, lotsa fram en vit boxare eftersom han menar att boxningen är alltför dominerad av svarta och att det är detta, en vit boxare, som den vita publiken vill se, inte två svarta boxare mot varandra. Ernie och de andra tre förlorar alla sina matcher. När Ernie kommer ner blodig i omklädningsrummet får den som ska upp efter honom ta över hans blodiga tävlingsbyxa. När denne klagat över detta svarar tränare Ruben: "Don't worry about it, it's not your blood."

Så småningom lyckas Ernie i alla fall vinna en och annan match. Han gör också sin fästmö med barn. Att Ernie tar hennes oskuld ska förstås läsas symboliskt: även han förlorar sin oskuld när han träder in i den hårda boxningsvärlden.

För Billy går det inte mycket bättre, tvärtom. Han träffar en alkoholiserad, vit kvinna, Oma (fantastiskt spelad av Susan Tyrrell) i en bar, och flyttar in till henne sedan hennes svarte fästman åkt in i fängelse för att ha hamnat i bråk med någon som hånade deras rasblandade förhållande. Billy bestämmer sig för att skärpa till sig och återvänder till Lido och Ruben för att träna. Där lyckas man övertala en promotor att ordna en match åt honom, vilket blir mot en mexikan, Lucero, spelad av boxaren Sixto Rodriguez, kalifornisk mästare i lätt tungvikt från 1958 till 1962 och som bl.a. kom att besegra före världsmästaren i mellanvikt, Carl "BoBo" Olsen, samt världsmästaren i lätt tungvikt, Eddie Cotton.[4] Andra tidigare boxare, flera av dem vänner till Huston, som har roller i filmen är Curtis Cokes (som spelar Earl), Art Aragon (Babe) och Reuben Navarro (Fuentes).

Lucero anländer ensam med Greyhoundbuss till Stockton, och inväntar matchen på hotellrum. När han går på toaletten kissar han blod. Han mörkar sin skada eftersom han behöver pengarna, men i matchen märker Billy att Lucero är skadad när han träffar honom med slag i magen. Boxarna hinner slå ner varandra var sin gång innan Billy till slut lyckas vinna matchen.

Billy, som hoppats att han skulle tjäna en slant på matchen, får bara 100 dollar av Ruben, som drar av hårt för diverse omkostnader, och med argumentet att han har en stor familj att försörja. Billy, som under filmen upprepade gånger anklagat Ruben för att en gång ha svikit honom och stannat hemma när han åkte till Panama för att gå en stor match, känner sig åter sviken och tar till flaskan som tröst. Billy är nu också utan bostad, efter att Omas man kommit ut från fängelset och hon tagit tillbaka honom.

I filmens sista scen stöter en full Billy på Ernie, som försöker undvika honom genom att köra iväg med sin bil. Han hinner inte undan och Billy tar med honom till ett fik – Ernie försöker hålla sig borta från alkohol – men de har inget att säga varandra. Åter råder den totala ensamheten i Billys tillvaro. Han är tillbaka på ruta ett. Vi hör åter Kris Kristofferson sjunga "Help me make it through the night".

Livet som boxningsmatch

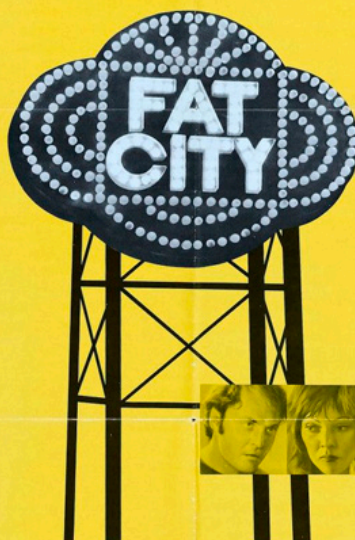
I *Fat City* finns inte det traditionella galleriet av hjältar och skurkar: här finns ingen som är rakt igenom nobel, heller ingen som fixar matcher eller är rakt igenom falsk eller ond.[5] Några melodramatiska prov på manligt hjältemod à la den rakt igenom mytiska *Rocky* (1976) syns inte till. I *Fat City*, med sin defaitism och utpräglade realism, är boxningen bara ett hårt sätt att tjäna ihop till brödfödan. Här skildras boxningens bakgård, med billiga galor i slitna lokaler. Här erbjuds inget hopp om plötslig rikedom och förändrade livsvillkor. Här finns bara förlorare av olika slag. Det är som om Huston använder boxningen för att säga något om människans grundvillkor i en tillvaro präglad av kärleksbrist, meningslöshet, svikna förhoppningar och en ständig kamp för överlevnad.

Fat City är en film full av livsvisdom, där människors tillkortakommanden ömsint skildras genom en lins av galghumor; det förekommer knappt en scen där man inte sitter och skrattar för sig själv åt filmens tragiska figurer och situationer. Boxningssporten, världens förmodligen äldsta sport, där boxaren står helt ensam och oskyddad i ringen för att möta sina motståndare, är väl lämpad att gestalta människans ohjälpliga ensamhet och sociala utsatthet, om man som Huston förstår att använda både sporten och filmmediets uttrycksformer på rätt sätt.

"FAT CITY

the surprise
hit of this year's
Cannes Film
Festival!"

—CHARLES CHAMPLIN, L. A. Times

COLUMBIA PICTURES and RASTAR PRODUCTIONS Present
STACY KEACH · JEFF BRIDGES · SUSAN TYRRELL in
A JOHN HUSTON · RAY STARK PRODUCTION
"FAT CITY" · Screenplay by LEONARD GARDNER based on his book
Produced by RAY STARK · Directed by JOHN HUSTON

Trots det positiva mottagandet i Cannes fick filmen inget pris där. Kritiken hemma i USA var mycket positiv, men av Academy of Motion Picture Arts and Sciences blev det bara en nominering för Susan Tyrrell för Best Actress in a Supporting Role. Den klassen vanns det året av Eileen Heckart (Butterflies Are Free).

En som förstått boxningens inre väsen och fundamentala existentiella dimensioner är författaren Joyce Carol Oates, som såg mycket boxning med sin far och av honom lärde sig att se det som finns under den råa ytan, dvs. dess egentliga betydelser. I sin mästertliga bokessä *Om boxning* menar hon sig, i egenskap av författare, inte tänka på boxning som en metafor för någonting annat:

fast ibland kan jag leka med tanken att livet är en metafor för boxning – för duster av det här slaget, som bara aldrig tar slut, där rond följer på rond med jabbar, missade slag, clinchar, inget avgörande, så klockan om och om igen, och man själv och motståndaren är så jämspelta att man inte kan annat än inse att motståndaren är *man själv*: och varför denna strid på en upphöjd plattform, inhägnad med rep som en kätte, i ett grällt obarmhärtigt ljus inför en hetsig publik? – det blir den sortens litterära helvetesmetafor. Livet *liknar* boxning på många oroande vis. Men boxning liknar bara boxning. (Oates (1988:10)

Ja, livet är en boxningsmatch där man till slut är dömd att förlora och lämna ringen. Oates, som menar att författare länge har haft en dragning till boxning, och att boxning ofta har "stimulerat till förstklassig sportjournalistik, den mest krävande av alla genrer", skriver också explicit om den litterära förlagan till filmen *Fat City*:

Det kan inte vara en slump att allas älskingsroman om boxning, Leonard Gardners *Fat City* (*Fat City – chansernas stad*), är en roman som handlar mindre om boxning än om självbedrägeriets taktiska manövrar; en sorts handbok i misslyckande, där boxningen fungerar som ett naturligt utlopp för män helt utan förutsättningar att förstå livet. Boxarna i Gardners kaliforniska Stockton – denna ökända boxningsstad – tycks

existera i en värld lika klaustrofobisk som en träningslokal, utan att vara mer medvetna om sin tids stora boxare (borde inte själve Cassius Clay varit deras samtida?) än de är om politik och "samhället" i stort. *Fat City* är den amerikanska drömmens undersida, där män med minimal skicklighet i en riskabel sport lejs för att slåss mot varandra för ömkligt små prissummor; det är ett mått på romanens ironi att seger knappast kan skiljas från förlust på sådana villkor. Gardner tycks inte ha skrivit några andra romaner, men hans talrika artiklar om boxning – publicerade i sådana tidskrifter som *Sports Illustrated* och *Esquire* – avslöjar en märklig talang för att liksom från insidan klargöra psyket hos den man som är född till att boxas, den man som inte vet av något *utom* boxning, även om hans bøjelse innebär självmord. (1988:53, 58, 60)

Fat City som "den amerikanska drömmens undersida", alltså. I denna film finns inte den upprättelse för hjälten på slutet – detta att berättelsens protagonist får en andra chans och tar den – som är så vanlig i bland annat populistiska baseballfilmer, eller i sagan om *Rocky*. Boxningshistorikern Bert Sugar är inne på samma sak som Oates, att filmen visar fram inte en heroisk och ideologiskt tillrättalagd myt, utan dess vardagsförankrade och föga glamourösa baksida:

Fat City shows the underbelly of both society and boxing. These were the hardscrabble kids where the only way they could make it in life was through boxing. Nothing glamorous about that movie. Once you tear away the veneer of the championship fights, that's what boxing is all about.[6]

Detta innebär dock inte att *Fat City*, som Waldekranz' tycks mena, står vid sidan av den klassiska boxningsfilmen. Tvärtom, här finns beprövade genrelement som den åldrade boxaren som aldrig blev mästare (Billy), hans unge och troskyldige motpart (Ernie), deras sträve men godhjärtade och nostalgiske tränare (Ruben), kvinnor som förvirrar och avleder dem (Oma), samt den svåre motståndaren från ett annat land (Lucero).[7]

Kanske mer än något annat utgör John Hustons filmer en studie av maskulinitetens villkor och tillkortakommanden. De handlar ofta om tuffa män i slutändan misslyckade män. *Fat City* utgör inget undantag.

Litteratur

- Bergan, Ronald (1982): *Sports in the Movies*, London & New York: Proteus Books.
Dahlén, Peter (2008): "Sport på film", *Sport och medier. En introduktion*, Kristiansand: LJ-förlaget.
Hale, Mike (2009): "Fight Film Makes a Two-Week Comeback", *New York Times*, 17 september:
http://www.nytimes.com/2009/09/18/movies/18fat.html?_r=1
Oates, Joyce Carol ([1987] 1988): *Om boxning*, Stockholm: Bonniers.
Romano, Frederick V. (2004): *The Boxing Filmography: American Features, 1920-2003*, Jefferson, North Carolina & London: McFarland.
Waldekranz, Rune (1995): *Filmen Historia 3: Förändringens vind 1940-1990*, Stockholm: Norstedts.
Williams, Randy (2006): *Sports Cinema - 100 Movies: The Best of Hollywood's Athletic Heroes, Losers, Myths, & Misfits of the Silver Screen*, Limelight Editions.

Noter

- [1] Romano 2004, s. 57.
[2] Romano 2004, s. 57.
[3] Waldekranz 1995, s. 543.
[4] IMDb: <http://www.imdb.com/name/nm0735519/bio>
[5] Bergan 1982, s. 38.
[6] Citerat i Williams 2006, s. 205.
[7] Hale 2009.

Länkar

Fat City på [IMDb](#)

Köp *Fat City* från [amazon.co.uk](#)

Copyright © Peter Dahlén 2009